

The Syndics' Chapel
sings the complete

Missa 'Papae Marcelli'
Giovanni Pierluigi da Palestrina

Magister Henk van Benthem

Foto van de Cappella Giulia uit 1898 waarin toen nog 7 castrati zongen

Dinsdag 7 oktober 2014, 21.00 uur
Groenburgwal 42 Amsterdam

Kyrie eleison

Christe eleison

Kyrie eleison

* * *

Gloria in excelsis Deo
et in terra pax hominibus
bonae voluntatis.

Laudamus Te.

Benedicimus Te.

Adoramus Te.

Glorificamus Te.

Gratias agimus Tibi
propter magnam gloriam tuam.

Domine Deus Rex caelestis,
Deus Pater omnipotens.
Domine Fili unigenite,
Iesu Christe.
Domine Deus Agnus Dei,
Filius Patris.

Qui tollis peccata mundi,
miserere nobis.

Qui tollis peccata mundi,
suscipe deprecationem nostram.

Qui sedes ad dexteram Patris,
miserere nobis.

Quoniam Tu solus Sanctus,
Tu solus Dominus,
Tu solus altissimus:
Iesu Christe.
Cum Sancto Spiritu
in gloria Dei Patris.
Amen

* * *

- 1 Credo in unum Deum,
Patrem omnipotentem,
factorem caeli et terrae,
visibilium omnium et invisibilium.
- 2 Et in unum Dominum Iesum Christum,
Filius Dei unigenitum,
et ex Patre natum ante omnia saecula.
- 3 Deum de Deo, Lumen de Lumine,
Deum verum de Deo vero,
genitum non factum,
consubstantiali Patri;
per quem omnia facta sunt.
- 4 Qui propter nos homines
et propter nostram salutem
descendit de caelis.
- 5 Et incarnatus est
de Spiritu Sancto ex Maria Virgine,
et homo factus est.
- 6 Crucifixus etiam pro nobis
sub Pontio Pilato, passus et sepultus est.
et resurrexit tertia die, secundum Scripturas.
et ascendit in caelum,
sedet ad dexteram Patris.
- 7 Et iterum venturus est cum gloria,
iudicare vivos et mortuos,
cuius regni non erit finis.
- 8 Et in Spiritum Sanctum,
Dominum et vivificantem,
qui ex Patre Filioque procedit.
- 9 Qui cum Patre et Filio
simul adoratur et conglorificatur:
qui locutus est per prophetas.
- 10 Et unam, sanctam,
catholicam et apostolicam Ecclesiam.
- 11 Confiteor unum baptisma
in remissionem peccatorum.
- 12 Et expecto resurrectionem mortuorum,
et vitam venturi saeculi.
Amen.

* * *

Sanctus
Dominus Deus Sabaoth
Pleni sunt caeli et terra
gloria tua
Hosanna in excelsis.

Benedictus
qui venit
in nomine Domini
Hosanna in excelsis.

* * *

Agnus Dei
Qui tollis peccata mundi
Miserere nobis

Agnus Dei
Qui tollis peccata mundi
Dona nobis pacem.

* * *

De Papae Marcelli Mis komt voor in het 'Tweede Boek met Missen' van Joannis Petri Aloysi Praenestini gedrukt in 1567 bij Dorico in Rome. Palestrina ondertekende meestal met Petri Aloysi. Dit boek, opgedragen aan koning Philipps II van Spanje, bevat zeven missen, waaronder de zesstemmige Missa 'Papae Marcelli'.

Palestrina werd geboren in 1525 óf in Rome (in de buurt van de St. Jan van Lateranen) óf in het stadje Palestrina, vlakbij Rome. Hij was getrouwd en had drie zonen. In de jaren 70 stierven zijn vrouw Lucrezia en twee van zijn zonen Rudolpho en Angelo aan de pest. Hij hertrouwde de weduwe van een pels- en bonthandelaar Virginia Dormoli in 1581.

Als jongen zong hij in de Santa Maria Maggiore, van zijn 12de tot zijn 17de. Op zijn 20ste ondertekende hij een contract als organist en zangleraar aan de bisschopskerk S. Agapito in Palestrina. Op 26-jarige leeftijd werd hij benoemd tot magister van de cappella Giulia, de zangers van de St. Pieterbasiliek (die toen nog een bouwput was) als opvolger van Robin Mallapert. Aan paus Julius III Ciochi del Monte (pont. 1550 – 1555) droeg Palestrina zijn Eerste Boek met missen op (1554). Op 13 januari 1555 werd Palestrina door deze paus per motu proprio, met omzeiling van alle voorschriften, voorwaarden en examens, benoemd als zanger in de Cappella pontificia Sistina.

Julius III was 'een echte renaissancepaus, schaamteloos in zelfverwennerij en nepotisme, die een homovriendje al op 17-jarige leeftijd tot kardinaal verhief, die leed aan vraatzucht, uitzonderlijk dik was, maar door spijsverteringsproblemen de hongerdood stierf, 23 maart 1555' (Norwich: De Pausen). Op 9 april 1555 werd een van de bekendste voorzitters van het Concilie van Trente, Marcello Cervini, de nieuwe paus, een moderne, geleerde humanist en een gedreven hervormer. Aan deze Marcellus II Cervini refereert de mistitel 'papae Marcelli'. Voor hem was muziek belangrijk. Al direct na zijn benoeming, op Goede Vrijdag (12 april 1555), liet hij de zangers van zijn Cappella bij zich komen, waaronder dus ook Palestrina, en zei: 'Slecht te verstaan en het klinkt naar kermismuziek.' Na een pontificaat van slechts 22 dagen stierf hij aan een nierkwaal of een beroerte.

Op 23 mei 1555 werd Giampietro Carafa tot paus Paulus IV gekozen. Norwich beschrijft hem als 'de meest angstaanjagende, geborneerde kwast, die niet luisterde naar anderen, de 'index' van verboden boeken invoerde, altijd aanwezig was bij de wekelijkse zittingen van de inquisitie, het Concilie van Trente opschoortte en een drieste campagne tegen de joden opzette. Het aantal joden in Rome halveerde tijdens zijn pontificaat. Toen hij stierf steeg er een

algemeen gejuich op in Rome.’ Al een paar weken na zijn aantreden als paus op 30 juli 1555 ontsloeg deze Paulus IV Carafa Palestrina uit de Cappella pontificia Sistina omdat hij geen priester was, niet celibatair leefde, ja zelfs getrouwd was en kinderen had.

Tijdens de korte periode dat Palestrina lid was van de Sixtijnse Kapel verscheen zijn Primo Libro di Madrigali a 4 voci in Rome bij Dorico. In zeven andere madrigaalverzamelingen die het licht zagen vóórdat Palestrina’s ‘Papae Marcelli’ verscheen, komen vele madrigalen van Palestrina voor. In zijn vroege jaren, tot zijn 42ste levensjaar, hij was een laatbloeier, was Palestrina vooral bekend als madrigalist.

In 1567 verschijnt dan zijn Missa ‘Papae Marcelli’. Palestrina zou hem als reactie op de opmerkingen van Paus Marcellus II Cervini gemaakt hebben, ter nagedachtenis aan diens goede mentaliteit en standpunten, in tegenstelling tot Paulus IV Carafa, hij zou deze mis als voorbeeld aangereikt hebben voor de Boromeogroep (een kardinalencommissie die zich boog over de toekomst van de kerkmuziek) of deze mis zou geklonken hebben op de slotzittingen van het concilie van Trente (1563), waar men uiteindelijk tot het besluit kwam de meerstemmige kerkmuziek *niet* af te schaffen. Palestrina zou de redder van de kerkmuziek zijn en bij het horen van deze Missa Papae Marcelli zou men collectief in huilen zijn uitgebarsten van ontroering en schoonheid.

Opmerkelijk is dat deze mis kenmerken vertoont van een parodie-mis, zoals later beschreven door Domenico Pietro Cerone in zijn ‘El melopeo y maestro’ (Napels 1613). Er zijn opvallende interne overeenkomsten, bijvoorbeeld: het Agnus Dei lijkt op het Kyrie en het Hosanna lijkt op het ‘Et in terra pax’. Parodiemissen dreigden te worden verboden door het Concilie van Trente, er zou teveel wereldlijks in te horen zijn. Misschien heeft Palestrina daarom in de naam niet willen aanduiden dat het om een parodiemis gaat. In de voorbereidingen voor vanavond stuitte ik op een motet wat best eens aan deze mis ten grondslag zou hebben kunnen liggen. Ik ben bezig met een publicatie hierover.

Omdat een katholieke mis-tekst mystiek en ceremonieel van aard is, is de vertaling weggelaten, die zou teveel kunnen afleiden; iets van een mantra-karakter van de Latijnse tekst, die natuurlijk wel verstaanbaar moet zijn. Het credo is genummerd, het zijn de 12 artikelen des geloofs, vastgelegd tijdens het concilie van Nicea (AD 325).

Henk van Benthem

The Syndics’ Chapel bestaat uit:

Helbertijn Krudop	sopraan
Lidwien van Buuren	sopraan
Regine Willemsen	alt
Pieter-Jan Aartsen	tenor
Chris Elbers	tenor
Hans Latour	tenor
Jo van Beusekom	tenor
Kees Terlouw	bas
Harry Geurts	bas
Henk van Benthem	magister

Wij verzoeken u niet te applaudiseren, ook niet na afloop. We stellen het op prijs als u tussen de delen van de mis (bij de sterretjes) en na afloop hardop met elkaar praat.

Het volgende muzikale event van de ‘Syndics’ Chapel’ is op zondag 21 december 19.30 uur: ‘A Ceremony of Lessons and Carols’. Toegang gratis.

Dit programmabladd is tevens bewijs van toegang.